

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 1 (october 1972)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres :
De Erven 26, Broek in Waterland

TEN GELEIDE

Sinds de oprichting in 1965 heeft de vereniging "Oud Broek in Waterland" elk jaar een aantal lezingen georganiseerd, die bepaalde facetten van haar doelstellingen belichtten. Zo kwamen bijvoorbeeld aan bod : de ontwikkeling van de houtbouw in Waterland, de geschiedenis der buurdorpen, aspecten van de monumentenzorg en de natuurbescherming, esthetische vormgeving, de geschiedenis van de kaasmakerij, de molens, etc. Het blijkt echter op den duur moeilijk steeds nieuwe sprekers te vinden en bovendien heeft het bestuur de indruk dat er - bij een toenemende bloei van het verenigingsleven in ons dorp - minder behoefte bestaat aan zulke avonden.

Daarom is het plan ontwikkeld om de lezingen en causerieën te beperken tot de jaarlijkse algemene ledenvergadering, maar daarnaast de leden een - eenvoudig - periodiek te zenden, dat de naam "Broeker Bijdragen" krijgt. Wij stellen ons voor daarin in de eerste plaats onderwerpen uit de geschiedenis van het dorp te behandelen, maar die grens niet te strak te trekken, zodat misschien ook actuele zaken aan de orde kunnen komen, zonder daarbij overigens op het terrein van het jaarverslag te geraken. Op deze wijze zou nu ook meer dan voorheen tegemoet worden gekomen aan het dikwijls geuit verlangen naar een grotere kennis van de locale geschiedenis, een taak die onze vereniging krachtens haar statuten toch óók heeft.

Er kan natuurlijk geen sprake van zijn, dat "Oud Broek" met amper 180 leden zich de weelde van een eigen tijdschrift veroorlooft.

Wat het bestuur zich voorstelt is dan ook niet meer dan een op eenvoudige manier vermenigvuldigde tekst, onder redactie van de secretaris, van telkens 2-5 pagina's, op uniforme wijze uit te geven, zodat er tzt. een bundel historische artikelen over Broek ontstaat, die in een map of band bewaard kan worden. Het is de bedoeling dat er per jaar 2-4 korte of langere artikelen verschijnen, zonder dat het bestuur zich kan binden aan vaste publicatie-data. Aflevering nr 1, die U hierbij wordt aangeboden, is een artikel over de geschiedenis van de zgn. Lange Brug in het Zuideinde, naar een - vermoedelijk nog ongepubliceerd - handschrift van W. van Engelenburg. Wij willen met deze eersteling hulde brengen aan de schrijver van de tot dusverre nog niet overtroffen "Geschiedenis van Broek in Waterland", een boek dat werd uitgegeven in 1907.

October 1972

Het Bestuur.

BIJ DE WIEG VAN DE LANGEBRUG

door W. van Engelenburg

We schrijven 1594. De troebeltijd is voorbij. Ook Waterland heeft zich hersteld van de beroeringen, die de 16e eeuw op verschillend gebied hadden gekenmerkt. De groote geloofsstrijd is gestreden; volgelingen van Calvin en Luther en Menno Simonsz wonen eendrachtelijk naast elkander, de vervolging van andersdenkenden is geluwd, zo niet geheel opgehouden.

De herinnering aan ernstige geschillen op economisch gebied tussen Waterland en Amsterdam is uitgewist door de ontzettende gebeurtenissen van 1573 en volgende jaren; jaren van strijd en verwoesting, die aan de Broeker magistraat de noodkreet ontlokten: "Heer, helpt ons of wij verghaen!" Doch ook op deze donkere dagen is de herleving gevolgd. Met noeste vlijt en stalen energie wordt gearbeid aan de wederopbouw van alles, wat door vriend en door vijand was vernietigd, ook van de Waterlandse handelsvloot, die in het begin van de tachtigjarige oorlog geweldige verliezen had geleden. En Amsterdam oefende, als handelscentrum, haar invloed uit op de omgeving, en zo zien we in Waterland en verderop de behoefte ontstaan aan meerdere verbindingswegen met Amsterdam. Wanneer we ons te binnen brengen, dat nog geen begin was gemaakt met het droogleggen der talrijke Noordhollandse meren, dan behoeven we onze verbeelding niet sterk in te spannen om ons voor te stellen, dat die verbindingen met Amsterdam niet anders dan waterwegen waren.

Er scheen echter behoefte te zijn aan een verbinding over land, en zo vinden we op de 23 ste maart 1594 Burgemeesters van Edam en Broek met elkander vergaderd, waar door die van Broek werd verklaard, dat zij met Monnickendam waren overeengekomen om "een Brugge te doen maecken tot Brouck over den Zuyder Ye, mitsgaders een wegh streckende voorts zuyt op tot aen Sunderdorper gouw toe, omme also bequaem een voetwegh te mogen hebben onverhindert en onbeswaert van Yemandt". Broek had daarvoor aan Monnickendam een subsidie gegeven volgens een op de 16de Februari gesloten accoord. Het onderhoud van weg en brug was Broek echter te bezwaarlijk, daarom vroeg het aan Edam om subsidie, daar de inwoners van Edam zo goed als die van Monnickendam van deze verbindingsweg profiteerden. Edam gaf f 40,--, mits Broek verder "ten eeuwigen dage" het onderhoud op zich nam. Dit werd door Broek goedgevonden.

Bij het straks genoemde accoord met Monnickendam was bepaald: Er zou een brug gemaakt worden "over 't water by Saentjes ende voorts van deselve brugge een afgeschooten voetwech tot aen de Sunderdorper gouw". Monnickendam zou 'de paelen van de brugge doen steecken ende voorts de brugge doen laeten maecken, datter een bequaeme passage ofte gangh vallen magh' en die brug tien jaar lang onderhouden. Na die tien jaar zou Monnickendam mogen verzoeken 'aen de huysen die

over 't water op de Zuyder Ye wonen, of sij d'selve brugge alsdan mede begeeren te helpen onderhouden', en zo dit werd geweigerd zou Monnickendam de brug mogen laten liggen, mits betalende f 190,-- aan Broek.

De voetweg zou breed zijn 28 voeten, mits aan weerskanten van de weg te laten liggen vierdehalf voet van de sloot, zodat de weg zelf breed bleef 21 voeten. Van de vruchten van de weg kreeg Broek één derde, en Monnickendam tweederden. Van de dijklasten van het land, dat voor de weg nodig was, nam Broek 1 voet dijks en de rest kwam voor rekening van Monnickendam.

Men ziet, dat er heel wat gedelibereerd was voordat deze zaak tot stand kwam. Doch nu werden brug en weg met bekwame spoed afgewerkt en was de gezochte verbinding gereed tussen de Zunderdorper gouw, die regelrecht voerde naar het Buiksloterveer op Amsterdam, en tussen de Wagenweg, die van Broek liep in de richting van Monnickendam en Edam.

Uit hetgeen hiervoor is medegedeeld zou men allicht de conclusie trekken, dat de Langebrug oorspronkelijk een loopbrug is geweest. We komen van deze mening terug, als we op 10 Juni 1615 de voogden van 'de Tweehonderd deympt' (zo heet het stuk land waardoor de nieuwe weg was aangelegd) horen klagen, dat hun gouw vernield werd door de 'waghen, die dagelijks deselve berijdende is', zodat hij 's winters onbegaanbaar was, niettegenstaande Edam aangenomen had de weg te herstellen. Door de vroedschap van Broek werd besloten dit stuk gouw voortaan voor dorpsrekening te laten onderhouden.

Uit de 'Caerte van de Buykslooter, Broecker ende Belmer meeren in Waterlandt, ghemeten ende geteeckent door Mr S.N.Boonacker' in den jare 1628 blijkt, dat de groote verkeersweg van Amsterdam over Broek naar Monnickendam 'de Waghenwech' was, welke van Buiksloot naar Nieuwendam liep, vandaar over Zunderdorp tussen de Burchmeer en de Broeckermeer en daarna Noordwaarts ombuigende tussen de Belmer- en Broeckermeer door om de reiziger over de Langebrug het Zuideinde van Broek te doen bereiken.

Het verwondert ons dus niet 'over de groote Brug, aen de westsyde belent met den Wagenweg' in 1623 een herberg te zien, 'die jegenwoordig heeft uythangen De Drie Vincke aan de ene syde en Het Wapen van Amsterdam aan de andere syde'. Die herberg werd bewoond door Jan Aertsz, alias Jan de Vinck. Deze toenaam is een aardig voorbeeld van het ontstaan van familienamen, ontleend aan het uithangteken van een huis. De afstammeling van Jan Aertsz behielden de naam Vink.

Wanneer men bij de waard een glaasje bier dronk, dat hij betrok van Jonas Zegersz de Jonge, brouwer in de Drie Cruyse te Haarlem, genoot men tevens het toen nog zeldzaam voorrecht (althans in deze streek) onder een pannendak te zitten.

In 1626 immers werd van dit huis gesproken als 't Pannehuys op de Waghenweg over de Langhe brugh'. En geen wonder, want men dekte in die dagen de huizen meestal

met riet of met graszoden. Dit laatste blijkt o.m. uit een klacht Jan Claesz van Nieuwendam, die de 2de Juni 1620 Marie Dirksdochter van Broek beschuldigde graszoden uit zijn land te hebben gestoken 'tot behoeff van een vorst op haer huysje', en verzocht, 'dat de soden wederom gebracht worden in de uijtgedolven saddicken'. Wat er van die herberg geworden is blijkt niet duidelijk. Waarschijnlijk is zij te niet gegaan toen het grote verkeer werd verplaatst naar de trekwegen langs de Nieuwe Vaart naar Monnickendam, welke omstreeks 1660 werd gegraven en waarlangs nu het verkeer langs de zes steden van Noord-Holland werd geleid.

Jan Aertsz geraakte bij zijn bierbrouwer zodanig in het krijt, dat deze de herberg zelf kocht en een tijdlang exploiteerde. Een gedeelte van het erf werd in 1657 verkocht aan Neeltje Pietersz, anders genaamd Ilper Neel, die een beschuithandel dreef en op dit erf een huisje had, dat 'daerna over 't ijs in 't dorp gebragt werd' naar het Zuideinde.

Zo zag het er bij de Langebrug uit gedurende de eerste halve eeuw van haar bestaan. Zonder twijfel was deze de belangrijkste van haar langdurig leven; daarna diende zij nog slechts het strict locale verkeer.

*Naar het handschrift van de schrijver, in
het bezit van J.W.Niemeijer te
Broek in Waterland.*